Jak psát a „proč psát“ návrhy projektů do 6. RP EU a „postavení RP“ v systému podpory výzkumu a vývoje z veřejných prostředků ČR.

Úvod. Na jedné z akcí Technologického centra AV ČR mne požádal předseda redakční rady Echo, RNDr V. Albrecht, o příspěvek shrnující mé zkušenosti z tříletého působení jako soukromého konzultanta navrhovatelů projektů do 6.RP EU. Rámcové programy byly zařazeny do systému podpory výzkumu a vývoje z veřejných prostředků v ČR jako předposlední[1] a mají své specifické zvláštnosti. V názvu příspěvku jsem zvýraznil ty části, které považuji za zvláště důležité a kterým se budu více věnovat. Článek jsem se snažil formulovat i tak, aby vyvolal diskusi k evropským výzkumným programům a grantovému systému, jak to požaduje i úvodní redakční článek prvního čísla nového Echo. Rozsah textu se však natolik zvětšil, že pro časopis Echo by bylo nutné jeho výrazné zkrácení. Protože se počítá s jeho zařazením do třetího čísla Echo (cca v lednu 2005), umístil jsem jeho současnou verzi na mou osobní web stránku.

Nejdříve uvedu hlavní konkrétní údaje o sobě a obecné údaje o mé klientele, dále pak příklad přípravy návrhu projektu typu STREP a popis „automatizovaného“ softwaru pro přípravu návrhu projektu. Potom následuje část „proč psát“ a příspěvek zakončím obecnými poznámkami a doporučeními k českému systému podpory výzkumu a vývoje. Předpokládám, že různé zkratky budou pro znalého čtenáře srozumitelné.

O mně. Moje činnost navazuje na mé předchozí působení v Technologickém centru AV ČR v letech 1996-2001. V TC jsem měl v různých obdobích „na starosti“ inkubátor malých firem a aktivity MSP, administroval jsem program COST, byl národním kontaktním pracovníkem programů INCO, ENVI a INTAS a zastupoval jsem ČR v INTAS General Assembly. Absolvoval jsem řadu nejrůznějších školení typu Technology Assessment and Innovation, Venture Capital Financing aj., některé jsem i pomáhal organizovat. Získal jsem praxi při šíření informací a poskytování konzultací o RP. Zejména cenná byla pro mne možnost pravidelně se účastnit zasedání programových výborů příslušných programů v Bruselu ve funkci experta MŠMT. Dodatečně bych za to chtěl poděkovat odboru 32 mezinárodní spolupráce ve výzkumu a vývoji MŠMT. Obdobně cenné bylo pro mne i studium výsledků hodnocení stovek návrhů projektů, včetně přípravy různých statistik. Jejich zobecnění mi pomohlo připravovat praktické pokyny pro navrhovatele projektů. Další zkušenosti získávám z částečného pracovního úvazku na pracovišti AV ČR. Od roku 2002 zde pomáhám při administraci tříletého výzkumného projektu 5. RP EU, který je koordinován na daném ústavu. To zahrnovalo např. pořízení podkladů pro kontraktační jednání, podíl při přípravě a schválení „Consortium Agreement“, přípravu web stránek projektu přístupných partnerům, pracovních výkazů doktorandů uplatňujících mzdové náklady z projektu, pravidelných hlášení a ročních výkazů nákladů projektu do Bruselu a spolupráce s účtárnou pracoviště a účtárnou EK. Odlišný charakter má mé občasné působení ve funkci hodnotitele návrhů projektů v programu INTAS. Další údaje jsou na mé osobní stránce http://web.quick.cz/zbroz/

O mé klientele. Pokud mám souhrnně a přitom neadresně popsat svoji typickou „klientelu“ použiji názvy instrumentů rámcových programů. Má zkušenost se týká NOE, STREP, některých Marie Curie mobilit výzkumníků a podpor při pořádání konferencí (SSA). Jedná se vždy o takové návrhy projektů, které jsou pro navrhovatele buď značně náročné na čas nebo na specifické zkušenosti a znalosti. Obvykle se na mne neobrací ti výzkumníci, kteří byli přizváni koordinátorem k účasti v konsorciích různého typu. Ti obvykle sdělí koordinátorovi jím požadované údaje a odsouhlasí mu navrženou částku rozpočtu (někdy i bez vytvoření vlastního rozpočtu nákladů). Výhodou takového postupu je úspora času a vzhledem k nízké úspěšnosti získání projektu je to asi i optimální řešení. Je známo, že v projektech s velkým počtem účastníků nejsou všichni partneři stejně významní a ti „méně významní“ nejsou často informováni o průběhu přípravy projektu, nejsou žádáni o komentování textu návrhu v jeho jednotlivých fázích přípravy, jeho rozpočtu, obsahu konsorciální dohody atd. Lze to i pochopit, užší pracovní skupina kolem koordinátora je obvykle v časové tísni a nemůže a nebo nechce být zdržována desítkami drobných návrhů, připomínek či finančních nároků. Takto „zanedbaná účast na přípravě návrhu projektu“ se může ukázat být pro partnera projektu nevýhodná z různých důvodů. Nebudu je zde

[1] Národní program výzkumu zahájil svou činnost v roce 2003, financování grantů bylo zahájeno k 1.1.2004.

vyjmenovávat, místo toho doporučuji vyjednat si konzultaci s příslušným národním kontaktním pracovníkem (NCP) nad textem návrhu a rozpočtem projektu před jejich odesláním koordinátorovi. Partner může dosáhnout určité úpravy v projektu nebo jeho financování ještě v období před uzavřením konsorciální dohody a kontraktu.

Jak psát projekt. V každém případě, ať již svou konzultantskou činnost účtuji hodinovou sazbou nebo jiným způsobem, vedu si podrobný deník činnosti v souboru Excel. Do něj zapisuji emaily, telefony atd., názvy, typy a velikosti přiložených souborů, abstrakt zprávy a další údaje. Zápisy pořizuji okamžitě, počet hodin zapisuji každý den. Je to bezpodmínečně nutná podmínka pro udržení pořádku v informacích. Získávám tak i představu, kolik času je třeba na vypracování návrhu daného typu. Níže uvedený příklad se týká projektu STREP s osmi partnery. Jeho užší pracovní skupinu tvořili tři lidé - koordinátor, doktorand a já. K projektu jsem byl přizván 49 dnů před uzávěrkou podávání návrhů, přípravu podkladů pro schůzku partnerů jsem zahájil 23. den do uzávěrky. Na dvoudenní schůzce (dny 19 a 18) se partneři dohodli na názvu, cílech projektu, na rozdělení účasti v jednotlivých Workpackage (WP) a Tasks, stanovili si příslušné odpovědnosti včetně toho kdo, co, kdy a komu dodá prostřednictvím emailů. Tři dny nižší intenzity představují čekání na první verze podkladů od partnerů. Z pravé poloviny grafu pak vyplývá, že na projektu se pracovalo souvisle po celé tři týdny. Jde o častý jev a typický důsledek podcenění množství času potřebného na sepsání návrhu projektu, kdy pracovní skupina již nemůže zvýšit intenzitu své činnosti, ani kdyby chtěla. Poslední verze projektu byla podána elektronickou formou dvě hodiny před uzávěrkou. Bylo by zajímavé vědět, kolik času věnoval koordinátor projektu za celé období jeho přípravy. To jsem nikdy nezjistil a sám nedokáži odhadnout zda jde například o dvoj- nebo vícenásobek času uvedeného v grafu.

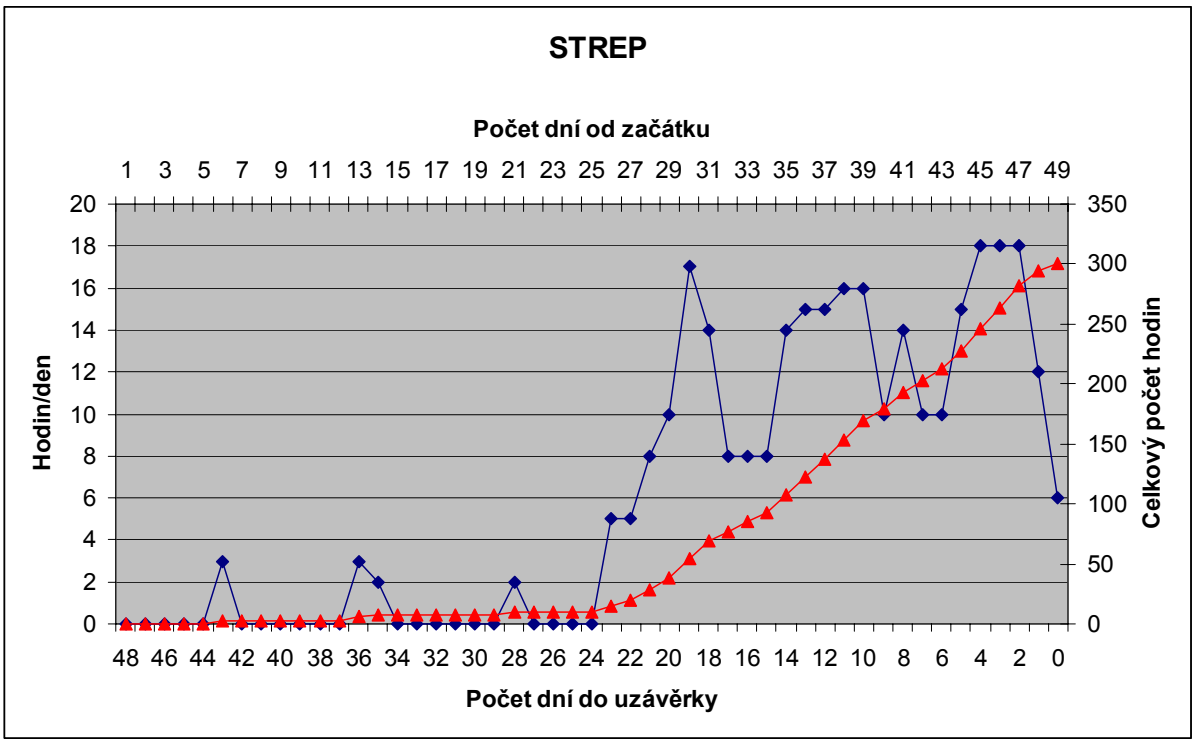

Rozsah mé činnosti je poměrně široký. Zahrnuje odpovědi na otázky koordinátora a partnerů o pravidlech účasti a financování v 6. RP, zpracování číselných i textových údajů projektu do příslušných tabulek a souhrnů, připomínkování a pomoc při zpracování „oblíbených“ částí návrhu jako jsou „European dimension“ atd. a před uzávěrkou korekturu textu návrhu. Koordinátor se soustřeďuje zejména na části cíle projektu, „state-of-the-art“, „project relevance“, „potential impact“ a základní logickou strukturu WP a Tasks. Já pak na základě údajů od partnerů a souhlasu koordinátora upřesňuji pracovní plán, jeho časový průběh a náklady projektu. Někdy také podávám návrh projektu elektronickou cestou, to však nedělám z pochopitelných důvodů rád.

Software pro „automatizované“ zpracování návrhu projektu. Všichni, kdo již psali návrh projektu nebo poskytovali údaje koordinátorovi, znají informační materiál „Guide for Proposers“. Partneři tam najdou jaké informace bude od nich koordinátor vyžadovat, v jaké části návrhu a v jaké formě mají být uvedeny. Některé z nich mají závazný charakter, jiné jsou doporučeními. Závazné jsou tabulka A3 (finanční informace), tabulka STREP Project

Effort (člověko-měsíce), tabulky pracovních plánů „WP a Tasks“, „Deliverables“ a „Milestones“ a další. Velmi nepříjemná je nutnost uvádět data rozčleněná do kategorií typu „RTD, Demonstration a Management“. Těmto kategoriím přísluší i různá procenta finanční podpory, závislá i na typu účetnictví partnera (AC, FC). Časový průběh projektu je třeba zobrazit ve formě tzv. Ganttova grafu (program Microsoft Project).

Při přípravě projektu dochází neustále ke změnám nebo upřesňování vstupních údajů. Někdy dojde i ke změně logické struktury projektu (tj. počtu, pořadí a návazností mezi WP/Tasks atd.). V popisovaném případě k tomu došlo desátý den do uzávěrky. Koordinátoři, kteří zpracovávají projekt klasickým způsobem, jsou neustále v časové tísni a na důležité části projektu a jeho zdůvodnění jim pak zbývá málo času. Vlastní „Guide“ je totiž pouze informační text, který nemá charakter softwarového produktu. Proto jsem si v prostředí Excel vytvořil systém „automatizovaného“ zpracování podkladů. V sešitu Excel si obvykle založím 25 nebo více listů. Listy mají různý charakter, jednu skupinu tvoří listy jednotlivých partnerů, druhá skupina odpovídá souhrnným tabulkám popsaným v předchozím odstavci a třetí skupinu tvoří různé pomocné tabulky a grafické přehledy rozpočtu ap. Všechny číselné a textové údaje se vkládají či pozměňují pouze na jediném jim určeném místě. Pro přenos údajů do ostatních listů se používají odkazy na buňky, někdy je využito i propojení (hyperlink) do dalších samostatných sešitů. Partneři v nich např. uvádí údaje o zakoupení investic, jejich zdůvodnění a detaily využití. Popsaný soubor Excel zachycuje okamžitý stav projektu, je z něj kdykoliv možné provést export do formátu DOC/RTF a příslušné stránky vložit do textu návrhu projektu. Konkrétně, ke změně struktury projektu STREP došlo v sedmé verzi souboru Excel a konečný export byl proveden z verze 14. Návrh projektu obdrželi partneři k posledním připomínkám dva dny před uzávěrkou. Na závěr několik statistických údajů – deník činnosti s celkovým počtem odpracovaných 300 hodin obsahoval 322 položek/řádků, vzájemně bylo vyměněno 208 souborů s 39,8 MB a vytiskl jsem cca 1500 stran textu.

Proč psát návrhy projektů do 6. RP EU. Znám kolegy, kteří se pokusili získat grant EU na začátku 5. RP jako jeho navrhovatelé a od té doby prohlašují „již nikdy více“. Jiní se o to opakovaně pokoušejí a spolu s partnery věří v příští kladný výsledek. Ve snadné situaci není ani další kolega, který pracuje souběžně na více projektech RP a stále dostává nabídky k účasti od dalších potenciálních koordinátorů. Sám dosud nebyl navrhovatelem projektu a jeho současným problémem jsou chybějící mzdové prostředky na odměny výzkumníkům, běžné např. u tuzemských grantů GA ČR.

Je vidět, že existuje široké spektrum kladných i negativních názorů, zkušeností a reakcí. V následujícím příkladě se pokusím vytipovat ty subjekty, které získají hlavní přínosy z řešení konkrétního výzkumného projektu 5. RP EU, koordinovaného na pracovišti AV ČR. Použiji k tomu analýzu nákladů a přínosů - Cost Benefit Analysis (CBA). Zmiňuji ji zde také proto, že „Guides“ některých programů 6. RP požadují uvést v návrhu „foreseen benefits of the project“. Návrhy podávané do strukturálních fondů EU vyžadují přílohu CBA dokonce ve formě finančního vyjádření.

V CBA je definován termín „beneficient“ (beneficiary) jako subjekt, na který dopadají kladné i záporné efekty plynoucí z budoucí investice. V analýze je třeba vytipovat a pracovat se všemi „beneficienty“ a porovnat stav před „investicí“ a po jejím úspěšném dokončení. Pro daný případ si zvolíme koordinátora jako prvního beneficienta, část výzkumné skupiny pracující na projektu za druhého beneficienta, dalšími beneficienty jsou skupina doktorandů, ostatní členové skupiny které projekt přímo neovlivní, pracoviště zastoupené jeho vedením, zastřešující organizace a nakonec i zřizovatelé - orgány na vládní úrovni (MŠMT a Rada vlády pro VaV). Do výčtu lze zařadit i ostatní partnery projektu, neúspěšné konsorcium, které žádalo o grant EU ve stejné problematice a také GA ČR (GA AV ČR), tj. beneficienta, který uspořil finanční prostředky, protože koordinátor o tuzemský grant nepožádal.

Pokud provedeme příslušné intelektuální cvičení a sloučíme hmotné i nehmotné přínosy, pak zjistíme, že největší celkový přínos zřejmě získají dva beneficienti (příjemci) – skupina doktorandů a vlastní pracoviště (ústav zastoupený vedením). Je obvyklé, že koordinátor si vybere doktorandy na řešení projektu z vlastního týmu a doplní je dalšími z jiných ústavů a univerzit. Všichni přejdou na tzv. kombinované studium a stanou se zaměstnanci ústavu, na němž se projekt řeší. Doktorandi se podílí na špičkovém výzkumu, o který je v Evropě skutečný zájem, přirozenou cestou se zapojí do mezinárodní spolupráce, jejich budoucí vědecká kariéra je do značné míry předurčena a navíc mají velmi vysoké mzdy hrazené z personálních nákladů projektu. Je třeba ocenit, že tři roky trvající značná mzdová asymetrie je přijatelná jak pro výzkumnou skupinu, tak i vlastní pracoviště.

Ústav, jako druhý hlavní beneficient, získává kromě nehmotných přínosů i značný objem finančních prostředků pro financování výzkumné skupiny, jsou mu refundovány náklady na odpisy investičního majetku v hodnotě milionu korun a získá i částku 20% z rozpočtu projektu na režijní náklady. Ústav se může spolehnout na to, že úspěšný koordinátor bude přizván do dalších projektů RP EU a tak bude moci i nadále financovat kvalitní post doktorandy z projektů EU. Je třeba uvést, že ústav získal zmíněný celkový přínos, aniž by navrhovatele jakkoliv podporoval jak ve fázi přípravy projektu, tak i v průběhu jeho řešení. Obdobně, svůj podíl na úspěchu má i zastřešující organizace pracoviště, která ho může uvést svému zřizovateli jako další postupný krok při své „transformaci".

Výše uvedený výběr hlavních beneficientů je typický pro akademické instituce typu univerzit a AV ČR, avšak pro průmyslové podniky, MSP a privátní výzkumné instituce neplatí. Důvodem pro to jsou různé typy používaných modelů financování projektu RP EU. Akademická pracoviště používají prakticky výhradně tzv. AC model financování nákladů na projekt (Additional Cost – dodatečné náklady). Podle nich se mzdové náklady stálých (kmenových) pracovníků hradí z rozpočtu pracoviště a tak se v modelu AC dosáhne v průměru 50% podíl pracoviště na celkových nákladech projektu, požadovaný EK. Pracoviště, která používají model FC (Full Cost – úplné náklady) získají z celkové ceny projektu podporu ve výši 50%. Do celkových nákladů projektu však uvádí skutečně vyplacené mzdové náklady a ty se mohou více blížit evropské úrovni. Je tedy zřejmé, že hmotné přínosy koordinátora a výzkumných pracovníků se u obou porovnávaných typů pracovišť liší. Tato skutečnost je známa od uvedení RP do systému podpory výzkumu a vývoje v ČR a výzkumníci z akademických pracovišť ji vždy považovali za diskriminační a nespravedlivou. Mohli při tom poukazovat na existující praxi odměňování výzkumníků tuzemskými grantovými agenturami. Pravidla „Grantového systému GA ČR 2004" uvádí maximální mzdové náklady na odměňování kmenového pracovníka na 50 tis. Kč za rok. V případě 6. RP již sice existuje teoretická možnost jak navýšit mzdy omezenému počtu pracovníků výzkumné skupiny u akademických pracovišť (model AC) a toto navýšení mzdy účtovat jako dodatečnou nákladovou položku projektu[2]. Jde však o řešení poměrně složité, problematické, a proto bylo zatím použito jen výjimečně[3].

Jsem si vědom toho, že se mi nepodařilo uvést přesvědčivé pragmatické důvody pro psaní návrhů do 6. RP, které by stejně motivovaly výzkumníky ze všech typů pracovišť. Místo toho zde ocituji jednu odpověď na otázku účastníka diskuse ze sborníku přednášek dvoudenního semináře[4], konaného v březnu 2004 v TC. Seminář pořádali Science &Technology Unit British Embassy Prague společně s TC a za přispění British Council. Z britské strany se ho účastnily University of Oxford, konkrétně Pierre Espinasse, zástupce ředitele „Reserch Services" (jedna ze sekcí centrální administrace univerzity). Další organizací byla UK Research Office (UKRO má svou kancelář v Bruselu) a zastupovali ji Amanda Crowfoot a Carole McKinlay. Z rozsáhlé diskuze na dané téma jsem vybral podotázku k č.19: *„Then where is the motivation for this person to work on the EU projects?"* Odpověď: *„The FP6 is not about the motivation for the individuals, it is the institutional issue and the institution has to decide what its priorities are."* Musím zde upřesnit, že odpověď se týkala psaní návrhů projektů typu STREP, IP a NOE. V případě stipendií Marie Curie je motivace jednotlivce hlavní cíl programu.

Co k tomu ještě dodat? V akademické obci existuje konsensus v tom, že RP EU představují vrchol pomyslného žebříčku evropské kvality. RP získaly tuto pozici svým nadnárodním charakterem, značnou šíří svého záběru, spoluprací i se státy mimo EU, svým náročným oponentním řízením (i když ne bezchybným), ale zejména díky značnému převisu poptávky nad nabídkou a omezeným možnostem financování všech kvalitních grantových přihlášek. Pokud si zvolíme jako paralelu amatérský sport, pak účast a úspěšné koordinování projektů RP lze přirovnat k účasti na olympijských hrách a k získání medailí, včetně těch zlatých. Proto, dámy a pánové, jste-li v pozici, že se můžete účastnit RP vzpomeňte si na své soutěživé mládí a ideály a pokud jste ve vedoucích funkcích, snažte se zlepšit podmínky účasti navrhovatelům projektů do RP EU!

---

[2] Dokument EK: Guide to Financial Issues relating to Indirect Actions of the Sixth Framework Programmes, str. 143/250.

[3] V.Albrecht: Dny evropského výzkumu 2, ÚVN Střešovice 25.10.2004.

[4] Effective Participation in Framework Programme 6. UK Practice in Proposal Preparation and Project Support.

V období před existencí grantového systému v ČR získávaly výzkumné organizace finanční zdroje ze spolupráce s externími objednavateli výzkumných prací, jako např. průmyslem ap. Výzkumníci byli motivováni odměnami, které byly vypočteny pomocí složitých algoritmů z finančního objemu hospodářské smlouvy. Motivační systém se zavedl i po vzniku grantových agentur a hospodářské správy pracovišť přeúčtovávají mzdové prostředky od grantové agentury jednotlivým výzkumníkům podle pokynů nositele grantu. Se současnou praxí jsme přibližně na půli cesty mezi University of Oxford, kde daný mechanizmus motivace neexistuje, a státy NIS (New Independent States - země bývalého SSSR). Do těchto zemí jsou grantové prostředky z programu INTAS poukazovány přímo na osobní bankovní konta úspěšných navrhovatelů projektů.

Český systém podpory výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a RP EU. Čeští výzkumníci si přejí zachování možnosti vícezdrojového financování výzkumu a vývoje, ale současně je tato praxe velmi obtěžuje tím, kolik cenného času jim ubírá. Každá nově vypsaná výzva z grantových agentur, ministerstev či RP EU je podstatný zásah do plánů jednotlivých výzkumníků, ale i vedení pracovišť. Vedení pracovišť musí dát přednost zajištění institucionálního financování organizace na několik příštích let např. prostřednictvím výzkumných záměrů, výzkumných center, center základního výzkumu aj. Není divu, že v takovém hektickém prostředí není čas na přípravu návrhů projektů do RP EU. Jistě by RP byla věnována větší pozornost, pokud by podávání návrhů, řešení nebo koordinování projektů RP byla důležitým prvkem hodnocení dané instituce a napomohla jí k získání vyššího institucionálního financování. (Výše uvedené platí i o hodnocení jednotlivců.) Například v „Průvodci systémem veřejné podpory výzkumu a vývoje v České republice 2004“[5] se uvádí celkem 47 programů, grantových projektů a různých typů spoluprací které poskytuje šestnáct hlavních subjektů (grantových agentur, ministerstev a ústředních úřadů). Již v příštím roce 2005 má vzniknout další grantová agentura a dojít k navýšení podpory výzkumu a vývoje z veřejných prostředků. Výzkumníci a zejména odborníci na dané téma mohou diskutovat zda již nyní není například „přegrántováno“, jaký je únosný počet grantů pro výzkumnou skupinu určité velikosti, jaký by měl být jejich finanční objem i podle typu výzkumu, zda systém hodnocení návrhů projektů „peer review“ a monitorování dosažených výsledků je u grantových agentur na potřebné úrovni a nakolik jsou nové programy státní správy přínosem pro oblast VaV jako celek. K tomu je samozřejmě třeba mít příslušné databáze a zpracované statistiky.

NICER a NINET. Z pověření MŠMT se TC stalo v roce 1999 informačním centrem pro RP, později pro evropský výzkum (NICER). Po dobu tří let jsem rozesílal 3-4 krát za rok informace o RP EU na cca 3 tisíce emailových adres jednotlivců a zastřešujících organizací.Tehdy neexistoval žádný český centrální informační systém, neexistovaly automatizované roboty rozesílající emaily dle přání klienta. Jednotliví NCP si sami pořizovali databáze emailových adres pro zasílání informací a zvaní na akce TC. V dnešním pojetí šlo o rozesílání spamu a proto se dodatečně omlouvám těm, kteří ani neměli být mnou osloveni. Někdy jsem se setkával se zájmem, jindy pozoroval i únavu z neustálého přílivu informací a občas i jejich „filtraci“ na určité úrovni.

Co se již změnilo k lepšímu, jaká jsou další možná řešení a co by se mělo dál dělat? V rámci grantového programu EUPRO vypsaného MŠMT vznikl v roce 2000 systém NINET[6], národní informační síť RP EU. NINET vznikl „zespoda“ a působí na vysokých školách, výzkumných organizacích a v různých oborových a regionálních kontaktních organizacích. Jde stále spíše o experiment menšího rozsahu, ale pokud se činnost subjektů sdružených v NINETu začne blížit praxi oxfordské univerzity, bude to značný krok kupředu. I u nás by bylo výhodné, aby tito jednotlivci, skupiny nebo dokonce oddělení byli v blízkosti administrativních struktur, odpovědných za financování institucí/organizací. Měli by mít na starosti vykazování nákladů grantů[7] a měli by umět poradit výzkumníkům v záležitostech pravidel účasti, financování a někdy i jak psát projekt. Lze předpokládat, že tito pracovníci se nebudou specializovat pouze na RP EU, ale podle velikosti organizace také na granty dalších typů a

[5] Tasilo Prnka, Karel Šperlink, Petr Křenek, Miloš Chvojka: Průvodce systémem veřejné podpory výzkumu a vývoje v České republice 2004, Repronis Ostrava 2003, 158 str.

[6] http://www.msmt.cz/_DOMEK/default.asp?ARI=101361&CAI=2549&CHID=2&EXPS=&EXPA=

[7] Účtárny obvykle založí samostatný účet projektu a uzavírají ho ke konci kalendářního roku. Bylo by výhodné vést ho jako průběžný po celou dobu trvání projektu. Doporučuji si s auditorem dohodnout jeho elektronickou formu a používání naskenovaných primárních dokumentů tak, aby cena za audit byla přijatelná. Uspořené prostředky Management Cost lze použít např. na jiné osobní náklady.

případně i spolupráci s průmyslem. Pracovníci sítě NINET se pravidelně setkávají na akcích organizovaných MŠMT. Na setkání v květnu 2004 jsem v diskusi vystoupil na téma „psaní projektů“ a také k novému „systému na podporu přípravy projektů 6. RP EU“. Refundace části nákladů financovaná MŠMT a administrovaná TC byla zavedena do praxe v březnu 2004 a pomáhá odstranit důležitou překážku v účasti českým týmům v RP EU. Je dobře. že tento systém vznikl, snad k tomu mohlo dojít i dříve.

Všechny státy hodnotí, jak se jejich výzkumníci podílí na RP EU. Kromě analýz úrovně vlastního výzkumu jim jde také o návratnost příspěvků vložených do společného rozpočtu EU. Zástupci členských zemí EU uplatňují získané poznatky vždy při přípravě nových RP EU. Vnější pozorovatel může poukazovat na to, že v RP se řeší stále totéž, že je to pouze jinak přeskládáno. Není tomu zcela tak a změny nejsou pouze kosmetické. Současně však platí, že důvody některých nových změn RP nejsou vždy veřejně publikovány a že někdy dochází k žádoucí úpravě RP i v jeho průběhu. Pro ilustraci uvedu několik příkladů.

Účast českých výzkumníků v 5. RP EU byla v průměru velmi dobrá[8] a pokud ji porovnáme s polskou situací, byla vynikající. V Polsku stále ještě přetrvává nízký zájem o RP EU. Na konci roku 2001 si Polsko vyjednalo s EK vyhlášení dalších výzev, které, z principu, musely být určeny pro všechny kandidátské státy. V prosinci 2001 jsem se ve Varšavě zúčastnil dvoudenní konference, na níž EK vyhlásila tzv. druhá Centra excelence. Polský ministr pro vědu a výzkum, prof. Kleber, tam osobně přislíbil každé výzkumné instituci příspěvek 20 tis. zl. (tehdy 180 tis. Kč) na úhradu nákladů na přípravu návrhu projektu.

Druhý příklad se týká velkých členských zemí EU-15. V. Albrecht uvádí v řadě svých statistických analýz[8,9] indikátor počtu účastí v úspěšných projektech na 1 milion obyvatelů. Ukazuje, že velké státy (Anglie, Německo, Francie, Italie a Španělsko) vykazují významně nižší hodnoty indikátoru, zatímco Švédsko, Finsko, Dánsko, Belgie a Holandsko naopak hodnoty vysoké. Ze své zkušenosti vím, že i některé státy asociované k RP (Švýcarsko, Israel aj.) patřily mezi velmi aktivní a úspěšné navrhovatele. Stejné statistiky zřejmě používá DG Research, i když je v dané podobě nikde veřejně neuvádí. Proto se domnívám, že DG Research zvolil při přípravě 6. RP variantu výhodnější pro skupinu velkých členských států. Zavedení integrovaných projektů a sítí excelence, tj. projektů s velkým finančním objemem znamená, že při stejném celkovém rozpočtu programu bude financován podstatně nižší počet návrhů projektů. To je výhodné pro velké země, které mají podstatně větší počet zkušených potenciálních navrhovatelů, než malé země. Pouze na základě statistiky pak mají vyšší pravděpodobnost úspěchu. Výsledek se dostavil a již v únoru 2004 německá ministryně pro vzdělávání a výzkum Edelhard Bulman oznámila[10] že *„v 80% všech dosud udělených projektů se účastní němečtí vědci“.* Vysvětlovala tento příznivý fakt jako *„důsledek zlepšené činnosti kontaktních organizací“.* Tato pochvala je pro kontaktní organizace jistě povzbuzující, ale blíže pravdě bude vysvětlení, že vedení německých výzkumných pracovišť a univerzit si uvědomila, že účast a koordinování nových instrumentů v 6.RP je potvrzením vědecké kvality pracoviště a je i věcí jejich osobní prestiže. Grantové financování výzkumu z jiných, na přípravu návrhu projektů méně náročných národních německých zdrojů, se tím zřejmě nesnížilo. Tyto a podobné úvahy mohou být předmětem sociologických analýz systémů podpory VaV ve státech EU-25 i mimo Evropu, i třeba ve vztahu k výše zmíněným motivačním otázkám typu „proč psát návrhy projektů do 6. RP EU“.

Někteří výzkumníci vytýkají RP EU orientaci na aplikace a malou podporu základního výzkumu. V 6. RP sice existuje samostatný program podpory základního výzkumu (témata nejsou specifikována), ale jeho finanční rozpočet není veliký. Ti z výzkumníků, jejichž vědní oblasti jsou součástí 6. RP si mohou „cílově orientovaná témata“ prohlédnout a posoudit zda česká pracoviště základního výzkumu se danými výzkumnými směry vůbec zabývají a mohou se jich účastnit či projekty navrhovat nebo dokonce koordinovat. Samozřejmě, zkušení pracovníci národních grantových agentur, vědeckých rad pracovišť nebo příslušných odborných či vědeckých společností si takové analýzy mohou provést na profesionální úrovni a využít je např. jako podklad stanovisek k přípravě 7. RP EU. Neměla by se opakovat situace z období přípravy 6. RP, kdy do Bruselu byla z ČR zaslána pouze obecná podpůrná stanoviska MŠMT a AV ČR.

[8] V.Albrecht: Zpráva o účasti ČR v 5. rámcovém programu EU a Euratomu za období 1999-2002
[9] V.Albrecht: Je Česká republika v 6. RP úspěšná? Echo 1/2004, str.4-5
[10] CORDIS focus 239, 23 Febr 2004

Důvodem k bilancování je i současné patnácté výročí listopadu 1989. Z novinových výstřižků z oblasti VaV si lze připomenout hlavní události a jejich protagonisty, i to co se podařilo a co ještě zbývá. U vysokých škol se témata díky médiím zúžila pouze na „školné a přijímací pohovory ano či ne“, v případě AV ČR z jedné strany na „zrušit Akademii“ a z druhé pak na „náš základní výzkum“ a „transformovali jsme se“. Jistě, jde o absurdní zjednodušení diskusí o různých organizačních formách systému, který by měl poskytnout „za co nejméně peněz co nejvíce muziky“ (čti: „za množství peněz které bude k dispozici kvalitní vzdělávání, kvalitní výzkum a strukturu odpovídající potřebám obou předchozích bodů“). Důležité je vytipovat potenciální motory příštích změn a přirozené spojence státní správy. Z povahy věci jimi těžko mohou být poskytovatelé vzdělávání a dodavatelé výzkumných poznatků, tj. vysoké školy a Akademie věd či privátní výzkum. Tyto instituce jsou objektem změn a jako takové si oprávněně hájí své vlastní zájmy. Souhlasím s V. Albrechtem[11], že rozhodně by nebylo dobré, pokud by převážilo jednoduché přesvědčení, že „kdyby se do systému VaV přidalo více peněz, bylo by vše v pořádku“.

Požaduje se, aby větší roli v oblasti VaV zaujal průmysl (a MSP). Očekává se, že se bude podílet ze dvou třetin na celkovém financování výzkumu a vývoje. Proto již byl novelizován zákon o dani z příjmu, který umožňuje výraznější daňové odpisy nákladů na VaV. Průmysl a MSP by se měly stát významnějšími objednavateli výzkumu od VŠ, AV ČR a privátních výzkumných ústavů. Předpokládám, že průmysl se bude chovat velmi pragmaticky, jak je mu vlastní. Pokud bude podporovat nějakou instituci „en bloc“, měl by „na oplátku“ vyžadovat obecně prospěšné změny. Konkrétně mám na mysli třeba podmínky habilitačních a profesorských řízení, umožňujících snazší přístup kvalitním uchazečům i z oblastí mimo danou vysokou školu ap. Již v současné době průmysl podporuje také studenty a mladé vědce prostřednictvím různých nadací. Některé subjekty, které se podílí na přerozdělování peněz směrem k výzkumníkům, využívají k získání peněz barnumskou reklamu. Stejně jako reklama se mi nelíbil ani průběh letošní červnové akce „České hlava“[12] nazvané 3. Mezinárodní fórum "Uplatnění vědy a výzkumu v průmyslu". V kontrastu zmíním Učenou společnost České republiky[13] a chtěl bych ocenit její nadační aktivity a samofinancování nákladů činnosti z příspěvků členů. Jistě by bylo ku prospěchu věci, pokud by se větší počet členů Společnosti vyjadřoval k závažným otázkám řízení vědy, včetně přípravy 7. RP EU.

Nedávno byla jmenována nová Rada vlády pro VaV, v příštím roce 2005 se má výrazně zvýšit rozpočet výzkumu a vývoje, měly by proběhnout diskuse k nové koncepci 7. RP EU a dojde k volbě předsedy, nové Akademické a Vědecké rady AV ČR atd. Zmíněné události a jistě i řada dalších ovlivní budoucí zapojení českých výzkumníků do RP EU. Myslím si, že nejvíce by výzkumníkům pomohla profesionální, funkční a vlídná podpůrná infrastruktura na jednotlivých pracovištích, která by jim zjednodušila a usnadnila odbornou činnost. Slovo „vlídná“ jsem použil pro připomenutí tradičních knihovnických služeb. Její zaměření by však bylo jiné, odpovídalo by výše popsané „Research Services“ University of Oxford. Bylo by možné také navázat na zkušenosti sítě NINET, ta sestává z 21 členů z různých typů organizací. To je výhodné, protože je možné si zvolit vhodné „klony“ pro organizace a instituce nejrůznějších typů a velikostí. Také v této souvislosti doporučuji přečíst si článek[14] dvou bývalých prezidentů americké National Council of University Research Administrators.

Na úplný závěr si kladu ještě řečnickou otázku, zda informace o množství práce, které je třeba vynaložit na přípravu návrhu projektu RP, neodradí příliš mnoho potenciálních navrhovatelů projektů. Rád si přečtu Vaše názory a komentáře.

Dobřichovice, listopad 2004 Ing. Zdeněk Brož, CSc. (zbroz@quick.cz)

[11] V. Albrecht: Je Česká republika v 6.RP uspěšná? Echo 1/2004. Text podnadpisu článku má znění: Zdejší diskuse o „vědě v Česku“ má silnou tendenci zjednodušovat. Panuje přesvědčení, že „kdyby se do systému VaV přidalo více peněz, bylo by vše v pořádku“. Kontury onoho kýženého stavu „vše v pořádku“ jsou však stejně málo jasné, jako to, z jakých zdrojů by zvýšení výdajů na VaV mělo pocházet.

[12] http://www.ceskahlava.cz

[13] http://www.learned.cz/

[14] Stephen Hansen, Kim Moreland: The Janus Face of Research Administration, Research Management Review, Volume 14, Number 1, Spring 2004 http://web.quick.cz/zbroz/odkazy.htm